

VOORAF

Dick de Jong

Vanaf zo'n duizend jaar terug is ons gebied in ontginning gebracht. Er kwamen dijken, polders en sloten. Allemaal omdat de bevolking groeide en een plek moest hebben om te verblijven en om voedsel te verbouwen. Feitelijk zijn we nu anno 2027 nog maar net zo ver. Maar dan anders. Er is dringend behoefte aan woon- en verblijfplekken en ook in het voorzien van voldoende voedsel gebeurt van alles. Net als toen neemt ook nu weer de overheid de touwjes in handen neemt. Het verschil met vroeger is echter dat nu iedereen er zich mee bemoeit en denkt er verstand van te hebben. We weten allemaal hoe er vanuit de politiek wordt gekeken naar de boeren en de boerderijen. Iedereen vindt dat er iets moet gebeuren. Maar niemand weet wat en hoe, dus modderen we maar wat aan. Net zoals we destijds in de ruigten aanmodderden toen onze voorgelachten de ontginning ter hand namen.

VAN ACHTERDIJKEN EN MEER

De destijds uitgevoerde ontginning vond plaats vanuit de dijk tussen de langslopende rivier en het land erachter. Daarbij ontstonden kavels, van gelijke breedte en van gelijke lengte. Die lengte bedroeg ongeveer 1.250 m. Dat was echter de theorie. De plaatselijke situatie, veelal het gevolg van de daar ontwikkelde natuur noopte de ontginners soms uit om andere maten aan te houden. Dat is op onderstaand kaartje goed te zien aan de langere en de kortere percelen.

Tussen Gorinchem en Hardinxveld lag in de oudheid nog een dorp, Wolpheren. Dat was eertijds in ontginning gebracht vanaf de rivier de Merwe, die hier van het land werd gescheiden door de Wolpherse Weg. Dat was een dijk, die in steeds slechtere staat kwam te verkeren en in 1595 werd vervangen door een inlaagdijk, de huidige Wolpherse dijk.

HET VRIJE VOLK

Links De Hoenderwiel zoals deze er in 1981 uitzag. Toentertijd schreef men: tegenwoordig is de boerderij weer in prima staat te bewonderen, maar dat was in 1963 wel anders. Voor deze boerderij had de eigenaar in die tijd zeker geen tonnen over. Onder de kop 'Oude, unieke boerderij in Meerkerk in verval' beschrijft Het Vrije Volk in maart van dat jaar de boerderij: 'Een polderdijk buiten het dorp, een wiel met knotwilgen en vruchtbomen, een riviertje, een rietmoeras, wat een prachtig plekje voor een oude boerderij!'. In 1963 is het met de hele voorgevel van de oude boerderij droevig gesteld. De van dikke spijlen voorziene rechthoekige raampjes zijn glasloos en met planken dichtgespijkerd.

De kozijnen zien er groezelig uit. Scheuren

lopen door het metselwerk dat boven de ramen vier bogen heeft, ter ondersteuning van het bovendee van de gevel. Het met riet gedekte zadeldak lijkt nog in vrij goede staat, maar één van de zijmuren staat op instorten. En dat, terwijl de boerderij nog onder de aandacht van Koningin Juliana gebracht werd toen zij in 1951 de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden bezocht. In haar routeboekje stond: een pand 'met een zeer interessante gevel', een voorbeeld van 17e eeuwse boerderijbouw. Interessant en zeldzaam, maar danig verwaarloosd.

STAD EN LANDSCHAP

In diverse jaarverslagen van het instituut Stad en Landschap van Zuid-Holland uit de heer M. van Hoogstraten zijn bezorgdheid over het verval van het monument. In 1949 schrijft hij: het pand aan de Zouwendijk, een zeldzaam mooie gaaf 17^e eeuwse boerderij, die jammer genoeg een verwaarloosde aanblik biedt. We vernemen dat de Rijksdienst voor Monumentenzorg zich dit object heeft aangetrokken. Helaas gaat het met de plannen nog niet al te vlot. Ook wij zullen al het mogelijke doen om dit unieke exemplaar te doen herstellen. In de loop der jaren blijkt de financiering van de zo vurig gewenste restauratie een moeizame en uiterst moeilijke kwestie.

EIGENDOM 1963

In 1963 is het pand eigendom van een varkenshouder annex vrachtrijder. Zijn vrouw meldt aan Het Vrije Volk dat Monumentenzorg tot restauratie wil overgaan mits de eigenaar 25.000 gulden bijdraagt. 'Dat vinden we veel te duur', zegt de vrouw. 'Voor dat geld kunnen we zelf wel een huisje laten bouwen. Het deel van de boerderij waar we wonen, hebben we van binnen goed onderhouden. Het voorste deel gebruiken we niet als woonruimte, maar als opslagplaats. Restauratie daarvan is ons geen 25.000 gulden waard'.

Het Vrije Volk

INTERIEUR

Voor een beschrijving van het interieur van het voorste deel toen het nog werd bewoond, citeert Het Vrije Volk de heer E.A. Canneman, hoofdarchitect van de dienst Monumentenzorg. 'Door de voordeur betreedt men een ruime woonkeuken, die licht ontvangt door het grote kozijn dat voordeur en raamkozijn met elkaar verbindt. De wand tegenover de voorgevel wordt ingenomen door een grote schouw.

Rechts daarvan zijn twee bedsteden boven de achter de rechterzijkamer liggende kelder, terwijl zich tot voor kort achter deze bedsteden nog een ruimte bevond waar zwakzinnigen werden opgeborgen. Aan weerszijden van deze woonkeuken is een kleiner vertrek gelegen. Ook bij deze boerderij zijn alle kozijnen, deuren en luiken van zwaar eikenhout. Als bijzonderheid kan nog worden vermeld dat alle lichtopeningen, zowel de onder- als de bovenlichten afgesloten zijn met zware getorste ijzers'.

GEKKENHOK

Eén bedstede is dan nog in gebruik. En de ruimte waar vroeger zwakzinnigen werden opgeborgen bestaat ook nog. Dat noemde men vroeger 'het gekkenhok'. Gestichten bestonden er toen haast nog niet en sommige zwakzinnigen kon je niet laten rondlopen. Ze werden in zo'n hok gezet achter een schot met een gat erin. Door dat gat werd hun het eten gegeven. Laten we aan dit verhaal toevoegen dat een dergelijk 'gekkenhok' vrijwel nergens is aangetroffen. Misschien is er in de familie van één der vorige bewoners een zwakzinnige geweest die thuis moest worden 'verpleegd.'

Het Vrije Volk sluit af met: Afgezien van dit hok is de boerderij merkwaardig genoeg om behouden te blijven. Het zou toch voor het gemeentebestuur van Meerkerk geen goede beurt zijn als dit monument straks wegens al te grote bouwvalligheid moest worden gesloopt.

Deur van 'het gekkenhok'.

Foto beeldbank Rijksdienst Cultureel erfgoed.

LANDSCHAPSPIJN

Dick de Jong

Al eerder kwam in dit informatiemagazine aan de orde dat ik aan het ruimen ben. Na een kleine 70 jaren van intensief verzamelen, moest het er toch eens van komen. Om de boel wat te doen verzachten praten we thuis over ontzamelen. Of ontspullen. Dat voelt een stuk beter dan ruimen. Vooral ook omdat het ruimen in de agrarische gemeenschap zo'n buitengewoon negatieve bijklank heeft. Er doet zich een dierziekte voor en er moet worden geruimd. In witte kleding gestoken maanmannetjes komen met ongelofelijk groot materieel het boerenerf op en pakken alles af wat de boer en de boerin met zoveel liefde hebben opgebouwd. Dat doet zeer. Ook voor een buitenstaander, die het met lede ogen aanziet.

Intussen hebben al heel wat spullen, waaronder boeken, die ik ooit met liefde heb vergaard, een andere bestemming gekregen. Ze zijn de verkoop ingegaan of terecht gekomen bij de kringloop. Soms zijn er exemplaren bij waarmee ik een nieuwe bezitter blij kon maken. Maar dat blijft in een tijd dat lezen alleen maar wordt uitgelegd als 'vermoeiing des geestes' toch een lastige aangelegenheid.

In het kader van mijn ruimingsacties kreeg ik dezer dagen het boekje 'Landschapspijn' van de Friese journalist en columnist Jantien de Boer in handen. Graag maak ik u deelgenoot van een stukje informatie op de achterflap:

'Het moderne boerenland doet pijn; kleuren vervagen en geluiden sterven weg. In het land van zuivel, vlees en turbogras. Burgers maken zich grote zorgen over de teloorgang van bloemen, planten, vogels en insecten. Veehouders en akkerbouwers vechten om hun bestaan...'

Dit is belangrijke informatie. Maar bij het lezen ervan bekruipt mij toch het gevoel dat het probleem van een andere, een hogere orde is. Ons landschap wordt aangetast. Ons Holland wordt vergooid. Hierdoor gaan wij op termijn ruimte missen. De mooie leegte van ons landschap vermindert jaar op jaar. Ons gebied van de Alblasserwaard, Krimpenerwaard en Vijfheerenlanden is ooit ontgonnen omdat er een gebrek dreigde aan ruimte. En nu, een kleine 10 eeuwen verder, wordt die ruimte ingeleverd, omdat groei als hoogstaande eis wordt ervaren. En als je nu door de streek rijdt vraag je je af hoelang het nog duurt dat er vrijwel nergens meer iets van ruimte wordt ervaren. Omdat alles is volgebouwd.

HOKKEN LANGS DE SLOOT

BOENHOK

Veel boerderijen in het Groene Hart hadden in het verleden een boenhok. Dat was een gebouwtje opzij van de boerderij, losstaand of aangebouwd, vrijwel altijd grenzend aan een sloot. Het werd gebruikt om de materialen die werden gebruikt bij het melken van het vee en bij het kaasmaken schoon te maken. Ook de huishoudelijke afwas werd er veelal gedaan. Dat gebeurde met gebruikmaking van slootwater in combinatie met reinigingsmiddelen zoals groene zeep.

En zand om het koper of de klompen te schuren. Dat waren allemaal natuurlijke producten, want chemische schoonmaakspullen bestonden er in die tijd nog niet. Tegenwoordig draaien we de kraan open en hebben we leidingwater. Veel boerderijen beschikten vroeger echter nog niet over kraanwater. Men maakte voor het huishouden gebruik van water uit een waterput of men tapte gewoon water uit de sloot om te koken en te drinken. Voor het schoonmaken van potten, pannen, servieswerk en vaatwerk voor de kaasbereiding was veel water nodig dus was het aantrekkelijk om te kunnen beschikken over slootwater. Vandaar zo'n boenhok. De kwaliteit was tot aan de jaren vijftig van de vorige eeuw nog zo goed dat het vanuit de volksgezondheid geen probleem vormde om slootwater te gebruiken voor het reinigen. De sloten werden regelmatig uitgebaggerd en waren prima op diepte. Ook was het voor zo'n boenhok prima hengelen. Door de flinke diepte van de sloot en het heldere water zag je de vissen zo zwemmen. Bij het schoonmaken van het vaatwerk kwamen er kaas- en andere etensrestjes in het water waar de vis massaal op afkwam.

STOOKHUISJE

Veelal een klein huisje dat een beetje verscholen staat in de schaduw van de boerderij en de hoge bomen eromheen. Bijna onopgemerkt gaat men eraan voorbij. Toch is het een symbool van het oude boeren erf, daterend uit een tijd dat de boerderij nog min of meer zelfvoorzienend was. Want in dat kleine gebouwtje werd de was opgekookt, varkensvoer gemaakt, een deel van de huisslachting gedaan, geweekt en 's zomers werd er soms zelfs in gewoond. Niet alleen nuttig, maar ook aangenaam. In de avonduren troffen jongelui elkaar in het nog warme stookhok. Er werd in gevreeën, jenever gestookt, 'geboomd', tabak gedroogd.

Een dergelijk stenen gebouwtje, altijd met dakpannen bedekt en voorzien van een schoorsteen, kennen we onder verschillende namen die alle met het gebruik samenhangen. Meest algemene benaming is 'stookhok': de plek waar het vuur werd gestookt. In de altijd aanwezige schoorsteen hing een kookpot. Daarom heet het West-Drenthe het pothok, ook wel vuurhok. Andere namen zijn ovenhuis of bakhuis.

De functie van het stookhok bracht met zich mee dat er veel water werd gebruikt, zowel bij het koken van varkensvoer als bij het wekken en de was. Daarom staat het stookhok ook vrijwel altijd aan de 'natte kant' van de boerderij. De kant dus waar de pompstraat is en de zijdeur; vaak slechts op enkele meters afstand. Meestal ook in de buurt van een sloot. Vanwege het brandgevaar was het stookhok altijd met pannen gedekt; bij voorkeur cementpannen, omdat deze het meest afdichtend gelegd konden worden.

TROTSE(RENDE) BOEREN

De inwoners van onze streken hebben heel wat keren wateroverlast gehad. Een overstroming of een dreigende overstroming. Je zou toch denken dat die elke keer weer terugkerende problemen ertoe hebben geleid dat het gebied uiteindelijk verlaten zou worden. Dat de bewoners het zouden opgeven. Dat het gebied werd opgeofferd als prooi van dat water.

Schoolplaat van een dijkdoorbraak in het land van Altena.

Niets is minder waar. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de Grote of Zuid-Hollandse Waard, waar de bevolking uiteindelijk wegliep, bleven de poldergebieden erboven bewoond. Dat doet denken aan manhaftigheid. Maar wellicht speelde hierin het vertrouwen een rol. Of was het ondergaan van een straf van boven de achterliggende gedachte.

In elk geval bepaalde het water wel het volkskarakter van de bewoners van de streek. Dat verklaart terughoudendheid, niet graag op de voorgrond treden en allen iets zeggen als het zinnig is. Tegelijkertijd is het zo dat trots een begrip is, dat minder past in het gebied.

Eigenlijk vindt men trots iets wat de mensheid hier in het zuidoosten van Zuid-Holland niet behoort te tonen. Het gaat hier meer om de dankbaarheid. Dankbaar om wat je hebt gekregen, waarbij dat woord DANK krijgen eigenlijk met hoofdletters geschreven zou moeten worden.

Een slager toont niet zonder trots zijn paasos

WIE HELPT ONS

Binnen het bestuur van de Stichting B&E AKV willen we wat zaken gaan verbeteren. Een andere verdeling van de uit te voeren taken is daar een onderdeel van. Het gaat hierbij om:

1. BEHEER EN ONDERHOUD VAN DE WEBSITE
2. OP TE RICHTEN WERKGROEP PUBLICITEIT
3. UITZETTEN VAN FIETSRoutes VOOR ALBLASSERWAARD750

Geïnteresseerden kunnen reageren naar de nieuwe secretaris Marjolijn van der Wal: secretariaat@boerderijnerf.nl of als u eerst meer – inhoudelijke - informatie wilt hebben naar Dick de Jong (E djekst@planet.nl – T 06-22845889).

WIE HEEFT INFORMATIE?

Graag zouden wij wat meer aandacht willen geven aan (oude) boerderijen. Maar om daarover informatie te vinden blijkt best lastig. Daarom hierbij een oproep aan iedereen die deze Boer & Hoeve onder ogen krijgt en die iets bijzonders (of iets meer gewoons) weet te vertellen over een boerderij: geef het door; het is van harte welkom op de hierboven genoemde emailadressen.

OP KLOMPEN

Column Liesbeth Leenman

Met tijdelijk een Amerikaan in huis, bekijk je jezelf en je omgeving weer eens met andere ogen. Wat wij heel normaal vinden, kan zo iemand zomaar als heel bijzonder ervaren.

Kinderzitjes op een fiets, boerenkoolstampot en rietgedekte boerderijen, om maar wat te noemen. In het verlengde daarvan denk ik aan het stereotype Hollander wat buitenlanders vaak in gedachten hebben: een boer op klompen. Maar is het niet zo dat die voor de doorsnee Nederlander tegenwoordig net zo vreemd is als voor de buitenlandse toerist? Welke boer(in) loopt tegenwoordig nog op klompen?

Natuurlijk nog een enkeling hier en daar, maar echt algemeen is het niet meer. En dat terwijl het dragen van klompen nog tot ongeveer de helft van de twintigste eeuw heel gewoon was. Het had dan ook heel wat voordelen. Goedkoop, sterk, goede bescherming biedend aan kou, modder en natte akkers. 's Winters een bosje hooi of stro erin, lekker warm! Klompen gingen lang mee, en mocht er eens een scheur inkomen, dan werd dat handig opgelost met een ijzeren bandje. Met een klein spijkertje zó gefikst in dat hout.

Afhankelijk van het gebruik ging een paar klompen toch al gauw een half jaar tot een jaar mee. Dag in, dag uit gedragen. Hooguit afgewisseld met een 'goed' paar, netjes opgeschuurd voor de zondag. En was een paar klompen (zo goed als) versleten, dan kon het altijd nog dienst doen rond het huis in de stal, in de tuin met een plankje eronder om de grond plat te lopen of uiteindelijk als brandhout. Over duurzaamheid gesproken... Maar je kunt wel op je klompen aanvoelen dat de meeste moderne boeren liever op een andere manier duurzaamheid nastreven. Jammer, want 'onze' Amerikaan zou een echte Hollandse boer op klompen waarschijnlijk hogelijk waarderen!

HET STILLEVEN

In de verhalenbundel 'De Zaterdagvliegers' schrijft Maarten 't Hart over een te schilderen stilleven. Zijn ouders zijn binnenkort zoveel jaar getrouwd en de broers en zussen van zijn vader willen hen een stilleven cadeau doen, dat bedoeld is voor boven het dressoir. Vader 't Hart is nogal eigzinnig en hij bemoeit zich graag overal mee, ook met wat er op dat schilderij te zien moet zijn. En dat komt erop neer dat hij een stilleven niets vindt. Hij vindt een geschilderde vaas met bloemen maar niets. Als grafdelver van beroep ziet hij voor bloemen een heel andere rol weggelegd. In de gedachten over wat voor schilderij het dan moet worden mijmert hij als volgt: 'Ik wil een boerderij met een grote stal en veertig koeien erin en een kittig paardje, een Oldenburger met zijn kop over de onderdeur, en een tilbury, een grote hooiberg, goed tegen brand verzekerd geschilderd. Alles op zondag als de familie net bezig is naar de kerk te gaan. Als het goed is moet hij er ook nog een Zeeuws ploegpaard op zetten. Met van die grote schoften. Maar het moet geen gemengd bedrijf zijn. Wacht, en voor het huis een brede sloot met een vlonder erin voor het doen van de was en om de melkbussen te spoelen, want dat is verrekt handig. En een hek natuurlijk met melkbussen ernaast, hij moet ze wel leeg schilderen'. Waarop de andere aanwezige persoon reageert: 'Dat kun je toch niet zien op een schilderij, de deksels zitten er altijd op'. 'Niet zien? Dat kun je drommels goed zien. Lege bussen drukken lang zo zwaar niet in de grond en ze staan vaak schots en scheef door elkaar omdat ze snel neergezet zijn, terwijl je volle bussen voorzichtig neerzet omdat ze zwaar zijn en omdat je niet wilt morsen. Dat is te allen tijde te zien'.

MIJMEREN BIJ FOTO'S

Louis van Kuyk: 19e eeuwse stalinterieur.

Een 'schone' koe...

herbestemming, restauratie, renovatie & nieuwbouw

Boerderij & Erf AKV richt zich op de Alblasserwaard, de Krimpenerwaard en de Vijfheerenlanden, maar beperkt haar taak niet tot dit gebied. De stichting streeft naar behoud van de meer dan 2.600 boerderijen die er nog zijn. Elk van deze, oud en jong, zijn het waard om behouden te blijven voor de toekomst. Als boerderij of met een nieuwe passende bestemming als het boerenbedrijf gaat stoppen. Dit geldt voor alle boerderijen, zowel de oudere in de bebouwingslinten als de nieuwe, de ruilverkavelingsboerderijen. Allemaal vallen ze onder de titel cultuurhistorisch erfgoed. De stichting is lid van Agrarisch Erfgoed Nederland en van Heemschut.

MEER WETEN OVER BOERDERIJEN:

	BOER EN BOERDERIJ € 35,00 De geschiedenis van de agrarische cultuur in de streek. Met anekdotes. Prachtig cadeauboek; veel illustraties
	HOEVE, HOFSTEE, HERBESTEMMING Voorbeeldenboek met ideeën voor nieuwe bestemmingen van oude leeg komende boerderijen € 14,95
	HET BEHOUDEN WAARD € 14,95 Een boek vol met tips en ideeën voor onderhoud, isolatie en meer. Met voorbeelden (foto's en tekeningen).
	DE STEE VAN SAAN VAN PIETERE Verhalen van vroeger, opgetekend door Hans Mouthaan en voorzien van nostalgische foto's van het boerenleven € 14,95

SECRETARIAAT:

BOERDERIJ & ERF
alblasserwaard - krimpenerwaard - vijfheerenlanden
Sluis 57 - 2964 AT Groot-Amers - 06-53759618
secretariaat@boerderijnerf.nl www.boerderijnerf.nl

**REDACTIE en
SAMENSTELLING**

Dick de Jong
06-22845889
djtekst@planet.nl

QUOTE:

**Geld maakt niet gelukkig;
tenzij je er al veel van hebt...**